

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ΤΟΥ ΠΑΝΟΥ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΥ

Στις 10 του Μάη έγινε στο 'Ηράκλειο της Κρήτης φιλολογικό μνημόσυνο του Πάνου Ταγκόπουλου. Καθώς μαθαίνουμε από την εφημερίδα «'Ελεύθερη Σκέψη», πολλοί από τους διανοούμενους του τόπου τό παρακολούθησαν.

Ο διηγηματογράφος κ. Βελ. Φρέρης, τιμώντας τη μνήμη του ποιητή, έκανε την παρακάτω εισαγωγή. Μίλησε κατόπι ο ποιητής κ. Α. Χατζηδάκης και ο κ. Γ. Σφακιανάκης και διαβάστηκε από τη δεσποινίδα Μαρ. Μηλολιδάκη ένα του διήγημα.

Νά τί είπε ο κ. Φρέρης:

Λέν πρόφτιασαν οι Μούσες νά ξεχάσουν και νά παρηγορηθούν από τό θάνατο ενός διαλεχτού τους ποιητή, του Καρυστάκη, δέν είναι πολὺς καιρός πού ἡ ἑλληνική ποίηση ἔχασε μιάν ἐξλεκτή ποιήτρια, τὴν Πολυδούρη, καί νέο χτύπημα, πού θ' ἀφήσει πληγὴ βαθειά καί ἀγιάτρευτη — ὁ θάνατος τοῦ Πάνου Ταγκόπουλου—ξαναβυθίζει σέ πένθος τὰ νεοελληνικά γράμματα καί σέ βαθύτατη θλίψη ἐκείνους πού τὸν πλησίασαν, πού τονέ γνώρισαν, τὸν ἀγάπησαν καί πού ἀγαπήθηκαν ἀπ' αὐτόν. Ἀλλά μαζί μέ αὐτούς θά διατηρήσουν τὴν ἀνάμνησή του ὅλοι ἐκείνοι, πού διαβάζοντας τὰ τραγούδια του ζῆσαν μικρές, μὰ τόσο χαριτωμένες στιγμές, περλαιώντες πλάϊ—πλάϊ μέ τὸν ποιητὴ σέ ὠραία τοπεῖα, πού μέ περίσσια τέχνη τὰ τραγούδησε:

Λέντρα γύρο, νερά καί ὄλη ἡ πλάση
στ' ἀνθισμένο γιορτάζει πρωί,
κ' ἡ χαρὰ σὸ ξανθὸ τὸ γιορτάσι
μᾶς περνᾷ, κ' εἶναι φῶς ἡ ζωή.
Τὰ σπαρμένα χοιράρι γελοῦνε
καὶ ὡς διαβαίνει τ' ἀγέρι ἀπαλὰ
τὰ χοιράρι, τὰ στύρια βροοῦνε
καί τ' ἀγέρι σάν κῦμα κυλᾷ.

Βυσσινῆς σάν ἀφίλητα χεῖλη
ἔχουν δέσει τό νέο καρπὸ
καί περνᾷμε σὸν ἴσκιό τους, φίλη,
καὶ μοῦ λές μουσικὰ «Σ' ἀγαπῶ».

Σὲ κρατῶ ἀπ' τὸ χέρι. Πηδάμε
τὸ γκορμενὸ καί τὸ φορῆτη. Γελάς.

—Ταίρι ταίρι βιρκοῦλες κυλάμε
καί στ' ἀπόσκια τοῦ ὄνειρου μέ πᾶς,
πὸν νιώσανε τίς ὁμορφιές τῆς ἀνοιξιῆς νά
γεμίζουν χαρὰ καί ἀγαλλίαση τὴν ψυχὴ τους,
πὸν ἀντίκρισαν σὸ τραγούδι τοῦ Πάνου
Ταγκόπουλου τίς πολύχρωμες, τίς φωτισμένες
καί μουσικομυρισμένες ἀνοιξιάτικες εἰκόνας:

Τὰ λουλούδια ἀνθίσανε στίς γλάστρες καί
(στυν κῆπο,
θερμὸ τραγούδι ἀπλώνεται, γοργὸς καί θεῖος
(ρουθμός.
Κάθε καρδοῦλα αἰστάνεται κ' ἕναν καινούργιο
(χτύπο

καί τ' ἀνοιξιάτικο τὸ φῶς κυλάει σάν ποταμός,
πὸν ζήσανε μαζί του τὸ μελαγχολικὸ φθινό-
πωρο, τὸ φθινόπωρο ὅμως τὸ ἑλληνικὸ, πὸν καί
αὐτὸ ὅπως καί τίς ἄλλες ἐποχές, τὸ τραγούδησε
ὁ ποιητής μας μέ εὐλαβική μελαγχολικὴ διάθε-
ση, δίχως ψευτορωμάντικες πλῆξεις καί ξε-
νοφρεμένα spleen:

Θᾶναι βουρκομένοι οἱ οὐρανοὶ
καί θά στάζει κίτι σάν ἀνατριχίλα,
καί θά πέσουν τοῦ χινόπωρου στή γῆ
καί ἄλλη μὰ φορὰ τὰ φύλλα.
Θᾶναι βουρκομένοι οἱ οὐρανοὶ
καί σὰ σκέλεθρα τὰ δέντρα θά ἱψωθοῦνε
καί σὰ κλώνια τὰ γυμνά δὲ θά λαλοῦν
τὰ πουλιά πὸν τὴν ἀνοιξὴ ἀγαποῦνε.

Ο ΠΑΝΟΣ ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΣΚΙΤΟ Α. ΠΡΟΤΟΠΑΤΣΗ

ὅλοι ἐκείνοι, πὸν ἀνέβηκαν μέ τὸ νέο Ταγκό-
πουλο στίς βουνοκορφές καί χάρηκαν τὴν
πρασινίδα τους, τὸ μυρωμένο τους ἀγέρι, τὸν
ἀνοιχτὸ τους οὐρανὸ καί τὰ χρυσοπράσινα
τους ἔλατα:

Ἐλάτια χρυσοπράσινα, χαρὰ ἡ ζωὴ σέ
(μένα
πὸν μπύρεσα ν' ἀρθῶ
στὴν ἀψηλὴ βουνοκορφὴ πὸν βόσκεστε ὑψω-
(μένα
θνητὸς ἐγώ, σ' ἀθάνατες κορφές ν' ἀνιψωθῶ.
Πόση χαρὰ καί δύναμη σὸ πλάϊ σας δὲ
νοιώθω,
γιγάντοι τοῦ βουνοῦ,

καθὼς βασιλιὰ στὰ στήθια μου κλείνω τὸν
ἴδιο πόθο,
κλαδί ἀπὸ σᾶς, τὰ σύννεφα νὰ φτάσω τ' οὐ-
ρανοῦ.

ποὺ ἔνοιωσαν τὴν καρδιά τους νὰ δέχεται μὲ
τροφειῇ συγκίνηση τὸ ἔρωτικό χᾶδι σιγολέ-
οντας τοὺς ἐρωτικούς στίχους του:

Θὰ σ' ἀγαπᾶ—κι' ἂν ἡ ζωὴ σκληρὰ μ'
ἔχει χωρίσει,

Ἄγαπῃ μου, ἀπὸ σέ,
θὰ σ' ἀγαπᾶ μὲ τὴ στοργὴ πού δὲν μπορεῖ
νὰ σβήσει
δῶρο ἀπὸ σέ δυὸ γράμματα κ' ἓνα δειλὸ
(πανσέ.

καὶ μὲ δακρυσμένα μάτια θὰ ξαναθυμηθοῦνε
τις ἀξέχαστες ὥρες, πού ζήσανε μαζί του στὴν
ἀγαπημένη τους ταβέρνα, στιγμὲς πού εἴταν
οἱ καρδιές σὰ ρόδα ἀνοιγμένες, πού τὸ κρασί,
τὸ τραγοῦδι καὶ τὸ ἄφταστο κέφι φώτιζαν τὸ
μυαλὸ μὲ ὡραίες σκέψεις καὶ πού ἡ ἀγάπη,
μὰ ἀπέραντη ἀγάπη ἔφευγε σιμά τὸν ἓνα
στὸν ἄλλο τοὺς συμποσιαστές, ὅσο δὲ φέρνει
ἡ πιὸ σιενή συγγένεια καὶ τὸ μεγαλύτερο
σιμφέρο:

Πίνουμε καὶ σπᾶμε
τὸ χρυσὸ γιαλί
κι ἀντηχᾷ ἡ ταβέρνα ἀπ' τὸ τραγοῦδι
κι ὅταν ἀγαπᾶμε
τρέμει το φιλι
πρὶ νὰ πέση στ' ἄλικο λουλούδι.
Ἔψαστε στὰ χορῶνα
γέροι, μὰ ἡ καρδιά
σὰν παιδιοῦ εἶναι λεύτερη, κ' ἀζήμι
τὸ λυλοῦν τ' ἀηδόνια
μέσα σὶὰ κλαδιά:

«Χέλιμι κοραλλένια, πλάγο στόμα».

Κέρνα κοκτανέλι.
κάπελα, κὶ ἐσὶ
παῖζε τὸ σαντούρι, παιχνιδιάρη.

Γλύστρα σὰν τὸ χέλι
στὸ χορὸ. Ἡ μισὴ
βόλτα κὶ ἄλλη βόλτα γιὰ νὰ πῶσι.

Λέγε το: Ἄς πειθάνω
πίνοντας κρασί,
γιοματάρι, σῶσμα τὸ ρομπίνι!

Ντέρτι νὰ μὴ βάνω.

Κέρνα, χάρε, ἐσὶ,
ἡ ψυχὴ μου φεύγοντας νὰ πίνει.

Κ' ἔτσι ἔζησε ὁ Πάνος Ταγκόπουλος τὴ
ζωὴ του τὴ λιγόχρονη. Πίνοντας καὶ τρα-
γουδῶντας. Κι ἂ σταματοῦσε κάποτε τὸ χα-
ρούμενο τραγοῦδι του, εἴταν γιὰ νὰ κλάψει
καὶ νὰ μοιρολογήσει—τὸ γλυκόφωνο τοῦτο
ἀηδόνι—θανάτους ἀγαπημένων του προσώπων,
νὰ κλάψει τὸν πατέρα του:

Στὸ κουρασμένο σου κορμί, θῆλω στρωτὸ
(κλινάρι
μὲ τ' ἀγριολού οὐδα τῆς γῆς, λαμπάδα τὸ

(φεγγάρι
στὴν νύχτα τὴν ἀξύπνητη γλυκὰ νὰ σέ
(φωτίζει,
τὸν πόνο πού σέ σπάραιξε, νὰ στὸν ἀπο-
(κοιμίζει.

Τὴν ἀδερφή του:

Ὁρες πολλὲς ἀγρύπνησες, μικρὸ μου,
βαλάντωσες στὰ βρόχια τοῦ καημοῦ,
τὰ πόδια σου λιγίσανε ἀπ' τοῦ δρόμου
τὸ πέρασμα, τοῦ τρισαλαφινοῦ.

Κραῖζει, τ' ἀκοῦς; δὲν εἶναι παραμῦθι,
τὸ πρῶτο ὄρνιθι κραῖζει τῆς αἰγῆς

Κάθε ψυχούλα ὡς πρέπει ἀποκοιμήθη
στὴν αὐτὴ σκέπη τῆς μητέρας γῆς.

Γύρνα κ' ἐσύ. Κοιμήσου ἀναπαμμένη
στὴν ἡμορφὴ γωνίτσα σου, κ' ἐγὼ
μὲ τὴν ψυχὴ ἀπὸ σένα ἐξαγνισμένη
στὴν ἐκκλησιά τοῦ πόνου λειτουργῶ.

Τὸ παιδί του:

Θυμᾶμαι κὶ αὐτὸ πού κανέναν καιρὸς
βοηθῆς ἢ νοιᾶς δὲν τὸ σβήνει,
πὼς μὲς στὴν αὐτὴ μας καρπὸς τριφερὸς
ἀνιθοῦσε, ὡς ἀνθίζουσι οἱ κρίνοι.

Πὼς εἶχαμε (μὴ μού δακρυῖς) παιδί
βγαλμένο ἀπ' τὰ σπλάχνα μας, ὅπως
ἀπ' τ' ἄγριο πλιτάνι πετιέται κλαδί
καὶ νέα δροσιὰ παίρνει ὁ τόπος.

Κὶ ὡς ἄλλη μητέρα του θᾶταν σ' αὐτὸ
καλόβολη τόσο ἡ γαμιά του,
—Μὰ ὦ! νύχτα, ποτὲ πὼς μᾶς εἴταν γομφ-
(τὸ

θυσιὰ νὰ γενεῖ τοῦ θανάτου.

(1) Πάνος Ταγκόπουλος στάθηκε ἓνας ἀπὸ
τοὺς μετρημένους νεώτερους λογοτέχνες καὶ
ποιητές, πού κατορθώσανε ν' ἀντικρούσουνε μὲ
θάρρος καὶ ν' ἀντισταθοῦνε μὲ φανατισμὸ στὰ
λογῆς ξενικὰ ρεύματα, πού κατακλύσανε τελευ-
ταῖα τὸν τόπο μας, καὶ νὰ μείνουν ἀγνοὶ μέσα
στὸ νοητὸ κύκλο τῆς ἐλληνικῆς τεχντροποιίας
καὶ νοστοροποιίας, ν' ἀναπνεύουν τὸν ἀέρα τὸν
ἐλληνικό, νὰ χαίρουνται τὸ θερμὸ μας ἥλιο,
νὰ συγκινοῦνται μονάχα μὲ τὸ ὄ,τι ζοῦν καὶ
νὰ πᾶλλουνται εὐλικρινί. Ἀναθρεμμένος μέσα
σ' ἓνα ἀσθηρὰ ρωμαϊκὸ περιβάλλο—τοῦ
Νουμᾶ—νουθετήθηκε ὅπως ἔπρεπε κ' εἶνε γι'
αὐτὸ πού περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο ἀπώθη-
σε μ' εὐκολία τὴν ἐπίθεση τοῦ κακομεταφυ-
τεμένου μεταπολεμικοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ,
τοῦ πολιτισμοῦ πού ἔχει ἀφετηρία τὰ βουλε-
βάργα καὶ τὰ μεγάλα σπίτια μὸδας τοῦ Παρι-
σιοῦ καὶ τῆς Ἀθῆνας. Δὲν ἔννοῶ φυσικὰ τὶς
σοβαρὲς προσπάθειες τῆς μεταπολεμικῆς καλ-
λιτεχνικῆς, λογοτεχνικῆς καὶ ἀρχιτεκτονικῆς

Εὐρώπης μὰ ἔννοῶ τὶς πρόχειρες ἐκεῖνες λο-
γοτεχνικὲς ἐφευρέσεις, πού βοήθησαν στὸν τόπο μας
τόσους ἐπιπλάιους ὁπαδούς. Εἶναι παρατη-
ρημένο πὼς οἱ νεώτεροὶ μας ποιητὲς πνίγουν-

ται—θέλουν δηλαδή ναί και καλά να πνίγουνται—μέσα στα γκρίζα σκοτάδια, στις σκοτεινές κάμαρες, να σέρνονται άρρωστημένο.—κατά φαντασία—άπο spleen κάτω από τις μελαγχολικές άλλες. Ύμνοῦνε τὸ θλιμμένο βλέμμα κάποιας φανταστικῆς φροῦλάιν και λιγώνουνται σάν ἀηδέστατοι δανδήδες μπροστά σὲ μιὰ ἀνύπαρκτη ντεμουαζέλ. Ἐνῶ ὁ Πάνος Ταγκόπουλος, πού ὅσο κι' ἂν κριθεῖ αὐστηρὰ ἀπὸ τὸ χροῖο, θ' ἀφ' ἴσῃ χωρίς ἄλλο σημάδια τοῦ διάβῃ του, μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τόσο στὸ τραγούδι του ὅσο και στὸ διήγημά του τὴν ἀτομικότητά του. Τὸ τραγούδι του εἶναι αὐθόρητο, πηγαῖο, ἀληθινό, γιομάτο ἑλληνικὴ καρδιά και ψυχὴ. Τὸ ἴδιο και τὸ διήγημά του, πού οἱ ἄνθρωποι του εἶναι ἀληθινοί, λές γνωστοί μας, Ρωμιοὶ ὡς τὸ κόκκαλο, χαρακτηρίζεται γιὰ τὴ φυσικὴ του λιτότητα, τὴν ἀβίμηστη ἀπλότητά του, πού μᾶς τέπει, μᾶς συγκινεῖ και μᾶς γοητεύει.

Ὁ ποιητὴς τῶν «Λυρικῶν», ἂν και ἄφησε τόσο νέος τὴ ζωὴ, μᾶς χάρισε ἕνα πλούσιο σὲ ποσότητα και ποιότητα ἔργο, πού γι' αὐτὸ πιὸ πλατιά θὰ μᾶς μιλήσῃ ὁ κ. Χατζηδάκης. Πρὶν ὅμως μποῦμε στὴ λεπτομερέστερη αὐτὴ ἐξέταση τοῦ ἔργου του, θὰ σᾶς παρακαλοῦσα νὰ κρατήσουμε ἐνὸς λεπτοῦ βαθύτατη σιωπὴ ἀρίνοντας ἔτσι τὸ νοῦ μας ἀνεμπόδιστο νὰ πλησιάσῃ και νὰ ἀσπαστεῖ τὸν ἥσκιο τοῦ καλοῦ μας και διαλεχτοῦ σιναδέρφου.

ΣΥΛΛΥΠΗΤΗΡΙΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Φίλε Γιάνη,

Ἐμαθα με βαθιά μου λύπη τὸ θάνατο του ἀδερφοῦ σου. Απο ὅτι μάθαινα, περίμενα ἀφῆτη τη συφορά. Εἶναι μεγάλο δυστύχημα ὄχι μοναχὰ γιὰ τους δικούς του παρα γιὰ τὸ ἔθνος. Ἦχε καρδιά γενναία, γιὰτι μ' ὄλο του τὸ βάσανο ἐννοοῦσε νὰ ξεκολοῦθῃ τὸ Νουμα και γιὰ τὸ καλο τῆς Ἰδέας και πρὸς τιμὴ του Πατέρα του.

Λίβερπουλ 20—5—31

Ἀσπασμος
ΑΛΕΞ. ΠΑΛΛΗΣ

Ἀγαπητὴ Κύριε

Ἐμαθα μόλις τώρα ἀπὸ τὸ «Νουμᾶ» μὲ περισσὴ λύπη ὅσο κι' ἐκπληξὴ τὴ θλιβερὴ εἰδηση τοῦ θανάτου τοῦ ἀδελφοῦ σας Πάνου Ταγκοπούλου. Ὁ πρόωρος αὐτὸς θάνατος δὲν εἶνε μοναχὰ ἕνα σκληρὸ πένθος γιὰ τούς συγγενεῖς και τούς φίλους του, μὰ και μιὰ ὀδυνηρὴ ἀπώλεια γιὰ τὰ Ἑλληνικὰ γράμ-

ματα πού μέσα σ' αὐτὸ εἶχε τόσο περίλαμπρα πάρει τὴ θέση του μὲ τὸ ἀξιόλογο ταλέντο του, ποιητὴ και πεζογράφου. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἀξίει νὰ τὸν θυμούνται μὲ συγκίνηση ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιὰ τὴ νέα λογοτεχνία τῆς σημερινῆς Ἑλλάδας. Ὅμως ἐμεῖς τοῦ χρωστοῦμε ξεχωριστὴ χάρη γιὰτι ἐξακολούθησε τὸ ἔργο τοῦ ἐνδοξοῦ πατέρα σας, τὸν ἐξαιρετικὸ «Νουμᾶ», τὸν ἀκούραστο αὐτὸν ὑπερασπιστὴ και προπαγαντιστὴ τῆς γλωσσικῆς ἀλήθειας.

Σὲ σᾶς μένει τώρα μὲ τὴ σειρά του τὸ κληρονομικὸ αὐτὸ καθήκον κι' ἔχω τὴ σταθερὴ πεποίθησι πὼς θὰ τὸ κάμετε νὰ καρποφορήσει.

Δεχθῆτε, κύριε, τὴν ἔκφραση τῆς πιὸ βαθιᾶς μου λύπης.

Νίτσα, 18 τοῦ Μᾶη 1931. ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΚΛΕΜΑΝ

Φίλε Κύριε

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ μαθαίνω τὸ θάνατο τοῦ ἀδελφοῦ σας. Ἡ συντριβὴ μου βαθύτατη πού χάνουμε ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ ὀληθρινὰ παλληκάρια τῆς πνευματικῆς μας ἀνασύστασης.

Οἱ «ἄνθρωποι», λιγοστεύουνε, λιγοστεύουνε φριχτὰ κάθε μέρα ...

Σᾶς παρακαλῶ νὰ δεχθῆτε, Φίλε κύριε, τὰ ἐγκάρδια συλλυπητήριά μου.

Μὲ τὴν ξεχωριστὴ μου Τιμὴ

Παρίσι 10—5—31 ΘΡΑΣΟΣ ΚΑΣΤΑΝΑΚΗΣ

ΣΤΟΝ ΠΑΝΟ Δ. ΤΑΓΚΟΠΟΥΛΟ

Μὲς στὰ τραγούδια σου πὼς σπαραγοῦσε ἀγάπη ἀπέρινητὴ πρὸς τὴ γλυκεῖα ζωὴ! Και πὼς τὸ νοῦ σου πάντα πλημμυροῦσε τῆς ὄριης πλάσης ἢ δροσόβολη πνοή!

Ὅμως σκληρὴ σοῦ στάθηκε ἐρωμένη ἢ ζωὴ κι' ἀφίνοντάς σε χάθη μιὰ στιγμὴ. Κι' ὅ,τι στὸν κόσμο μπόρειε νὰ σ' εὐφροῖνη σοῦ τὸ ἄρπαξε στὴν ξαφνικὴ τῆς τῆ φηγῆ.

Κ' ἔτσι παιδί, γυναίκα, μοῦσα, ἀγώνας τᾶγαπημένα σου ὅλα μένουν ὄρφανὰ. Βαρὺς στὸ σπῆτι σου ἔπεσε χειμῶνας μὲς στάλλα κεραυνῶνοντας και τὸ «Νουμᾶ».

Ἄμοιρο νὰ σὲ πῶ, πού νεκρογέρνει μεσοστρατὶς μὲ τὴν παντιέρα σου ψηλά; Ἢ νὰ σὲ πῶ καλόμοιρο, πού παίρνεις μιὰ θέση ὄνειρευτῆ στὰ Ἑλύσια τὰ χλοερὰ:

ΜΙΧ. Γ. ΠΕΤΡΙΑΝΣ